

ETA 17.ª LOPE DE AGIRRE, ANKERRA

Oñate deritxon erritik urten eta Arantzazu'rantza goazela eskumaldera dago erritxu bat Araoz izenekoa. An dago San Elias'en baseleiza ospetsua, euskalerrian lenengoetarikoa, eta antxe iru etxe Agirre izenekoak. Erri guztietan edo geienetan daukagu Agarre, Agerre edo Agirre izeneko etxeren bat. Euskalerrian guztiz 300 dira. Araoz'ko Agirre'n jaioa dogu gure Lope.

Lope au, be beste askoren antzera, Ameriketara joan zan eta an ankerkeri edo krueldade ikaragarriak egin ebazan. Ez uste izan, gero, bera bakarrik izan zanik ankerra. Asieratik ara joan ziranak, batez be inditarren aurka oso ankerrak izan ziran. Ez ainbeste euskaldunak, gizati lez ezagunak doguz geienak, gogoratu Legazpi, Urdaneta edo Bolibar. Baiña gure Lope ankerra be ankerra izan zan.

Gizon aundi onen lareungarren urtea ospatzeko Akademi Ibiltaria batu zan Araoz'en eta oneik atera eben liburu batetik artzen doguz jakingarriak.

1544n. urtean Lima'n daukagu Lope de Agirre. Laster ikusi ebazan bere bizitza makurtuko eben ankerkeriak: Ankerkeri baten barruan ikusi eban bere burua eta iges egin bear izan eban.

Lope de Agirre ara eldu zanean, gogoz sendoa zan, maltzura, ekintzaillea, izekazalea. Ona emen zelan apena artu eban Eskibel epailariaren aurka Garzilaso de la Bega idazleak diñoanez.

Potosi'n 1551n. urtean, Lope taldetxu baten buru zan eta inditarrak izkulluz zamatuta erioazan, Eskibel alkateak Lope ikusi ebanean, baitu egin eban eta indiarrak txarto erabilten ebazala salatu: 200 zigorkada eta isuna. Lope'k inditarrak beti erabilten zirala orrelan esan eutson, baiña bere esanak alperrik izan ziran. Lope'k zigor orreik baiño urkamendia naiago ebal esan eutson.

Zortzi egun atzeratu ziran 200 zigorkadak, baiña berak bereala beteteko eskatu eban eta bete be bai. Dana zan baltzuea, dana odola, aragia agertu zan.

Zigor-lekutik askatu ebanean, ur gazia bota eutsoen, berak eriotzea eskatzen eban artean.

Apur bat osatu zanean, ez eukan beste egarririk apena artzea baiño.

Eskibel'eri emon eutsoen barri au eta onek iges egin eban. 350 legua oiñez ibilli-ondoren Lima'ra eldu zan, baiña bere atzetik eldu zan Lope be. Barriro iges egin eban Eskibel'ek, 500 leguara egoan Kuzko'ra. Agirre'k oiñutzik jarraitu eutson. Iru urte ta lau illebate egin ebazan Eskibel'eri jarraitzen, guztiz 6000 km edo 200 legua, mendirik mendi. Azkenean Eskibel Kuzko'n geratu zan nekatuta eta ondo zaintzen eban bere burua, baiña Agirre zain egoan aukera bat itxaroten. Astelen baten, serbitzailleak urten zirala jakin ebanean, sartu zan Lope'ren liburutegira eta an aurkitu eban lotan, emon eutsan aitzokada bat eskoiko belarri-ondoan eta beste batzuk gorputz osoan.

Lagunak berrogei egunez euki eben gordeta Lope. Aukera bat izan ebanean atera eben Kuzko'tik, gorputza margoztuta eta eiztari-itxura ezarrita, morroi baltza ba'litz lez, eguerdian eta korrexidoraren aurretik.

Guamanga'ra, bere senide baten etxera joan zan eta an egon zan apur bat osatu arte. Laster urten zan barriro. Albarado'ren aldiko matxinada igaro zanean onek matxin-zale guztiak lau zati egin ebazan: Lope de Agirre'k olakoetan asko ekian eta iges egin eban eta urtebate baiño geiago igaro eban koba baten barruan ezkutatuta, sustraiak jaten eta inditar batek laguntzen eutsola.

1554n. urtean Albarado'k parkamena iragarri eban eta Lope de Agirre'k ori onartu eban.

Txukinga'ko gudaldian, 1555n. urtean erren geratu zan eta arrezkero Elbira bere alabeagaz bizi zan. Auxe da Lope de Agirre'ren bizitzako gozotasun bakarra, baiña urrengo sei urteetan, Elbira'gaz batera dabillega, gauza arrigarriak jazo ziran.

1560n. urtean Urtzua'ren ibillaldian Omagua ta Dorado'ra joan ziran eta Lope de Agirre Ameriketako edestian dan gizonik eztabaidagarriena lez geratu zan.

Ez aitzu Lope de Agirre beti agertzen zala erregearen eta bere ordezkoen aurka. Il ebanean eskubide osoz il eta lau zati egiña izan zala agertu eben eta bere etxeak bota eta soloak gatzez erreteko agindu eben eta bere seme-alabak, legezkoak naiz legez aurkakoak betiko "infame" lez agertu ebezan.

Lope de Agirre'k eskutitzak egin ebazan baiña ospetsuena II Felipe erregeari egin eutsana da. Ona emen eskutitz osoaren zati batzuk itzez itz euskeratuta:

"España'n jaioa ta Karlos azpiratu-eziñaren semea dan Felipe Erregeari: Lope de Agirre nok, ire menpekorik apalena, nire gurasoak erdi-maillakoak dozak eta ni neure aurrerapidean, leiñargia, euskalduna jaiotzaz, España'ko erreñukoa eta Oñate uriko erritarra.

Gazte nintzoala igaro nijuan itxas aundia Peru'ra etorteko.

Nire ustez, Errege eta Jaun agurgarria, nitzat eta nire lagunentzat ez aiz oriñan, ankerra ta esker txarrekoa baiño. Eta uste joat lurralde onetatik idazten eutienak, urrin dagozelako iruzur-tu egiten eutiela...

Eskumako izterretik erren ñagok Txukinga aranean arkabuz-danbada bi emon jeustezelako Alonso de Albarado mariskalagaz ñengoala, ire agindua eta abizena jarraitzen, ire aurka matxiña zoan Hernandez Giron Frantzisko'ren aurka, eta neu eta nire lagunak be olakoxeak dozak eta olakoxeak izango gozak il arte, ire erreñu orretan jakin jogukalako zein ankerra, berbea beteten ez dakiana azen eta orregaitik lur onetan ire agintzak Martin Lutero'renak baiño sinisgarritasun gitxiago jaukelako...

Begiratu, begiratu egik, Errege España'tar orrek. Ez adi izan anker eta esker txarreko eure menpekoentzat...

Nire ustez errege gitxi joazak gaiztokira, erregeak izan be gitxi dozakelako, baiña asko ba'litzozak bat be ez litzakok joango zerura, antxe be zuek Luzifer baiño txarragoak izango zintzakelako, ez daukazue besterik dana eskuratu naia eta giza-kin odolaz asetzeko gosea baiño... Ire menpeko dozaken euskaldunen seme nok, nik, ire esker txarragaitik il arte matxino noken

Lope de Agirre ibiltariak"

Olazar'tar Martin'ek